

აივ-ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამა

ანგარიში

ანგარიში შექმნილია ნიდერლანდების საელჩოს მხარდაჭერილი პროექტის ფარგლებში. მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია „ინოვაციებისა და რეფორმების ცენტრის“ მკვლევართა ჯგუფი და არ ნიშნავს რომ იგი ასახავს ნიდერლანდების საელჩოს შეხედულებებს.

2020

შესავალი

დღეისათვის ფიზიკურ პირთა პერსონალური მონაცემების მოუწესრიგებელი და უკონტროლო დამუშავებდან მომდინარე საფრთხეების მნიშვნელობა სცდება ადამიანისთვის მიყენებულ ფსიქოლოგიურ ტკივილსა და დისკომფორტს, რაც შეიძლება გამოიწვიოს ცალკეული პირადი მონაცემების გამჟღავნებამ. პერსონალურ მონაცემთა გადაჭარბებული და უკონტროლო დამუშავება ადამიანის სხვა უფლებებისა და თავისუფლებების შეზღუდვის არსებით რისკებს შეიცავს, რაც დაკავშირებულია ადამიანის ქცევის პროგნოზირებასა და მასზე მანიპულაციის შესაძლებლობასთან, ეს კი თავის მხრივ ასევე საფრთხეს უქმნის თანამედროვე დემოკრატიული წესრიგის არსებობას.

უკანასკნელი ორი ათწლეულის განმავლობაში, ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების კვალდაკვალ, სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს ადამიანების და მათი ქცევის შესახებ მონაცემების შეგროვება და დამუშავება. ადამიანის ქცევის შესახებ მონაცემთა ანალიზისა და შესაბამისი პროფილირების საფუძველზე მრავალი მმართველობითი თუ ბიზნეს ამოცანის გადაწყვეტა შეიძლება, თუმცა ამავე დროს იქმნება მომეტებული რისკები ადამიანის პირად ცხოვრებაში და თავისუფლებაში გაუმართლებელი ჩარევისთვის.

შესაბამისად, პერსონალურ მონაცემთა დაცვას, როგორც ადამიანის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ უფლებას მზარდი მნიშვნელობა ენიჭება და დემოკრატიული სახელმწიფოები ახლებურ მიდგომებსა და სამართლებრივ მექანიზმებს ავითარებენ მზარდ გამოწვევებზე საპასუხოდ. თანამედროვე სამყაროში არსებულ გამოწვევებთან გასამკლავებლად აღარ არის საკმარისი საკანონმდებლო დონეზე მხოლოდ მონაცემთა დაცვის პრინციპების განსაზღვრა და მონაცემთა დაცვის ადეკვატური დონის მისაღწევად სახელმწიფოები უფრო დეტალური, კომპლექსური რეგულაციების შექმნაზე არიან ორიენტირებულნი, რომელიც სამართლებრივი პრინციპების და კონცეფციების განსაზღვრასთან ერთად ორგანიზაციული და ტექნოლოგიური გადაწყვეტების სავალდებულოობასაც გულისხმობს.

საქართველოში მრავალი საჯარო თუ კერძო დაწესებულებისთვის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი ჯერ კიდევ „სიახლედ“ ითვლება, მიუხედავად იმისა, რომ შესაბამისი კანონის ძალაში შესვლიდან 8 წელზე მათი გავიდა. „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი 2012 წლიდან მოქმედებს, თუმცა ამ დროის მანძილზეც საკითხის ცნობადობა და მისი მნიშვნელობის აღქმა მონაცემთა დამმუშავებელთა უმრავლესობისთვის ვერ გასცდა ზოგად შემეცნებით დონეს. საქართველოში ის საჯარო დაწესებულებებიც კი, რომლებიც შეიძლება „სანიმუშოდ“ ითვლებიან მონაცემთა დაცვის სფეროში, ხშირად შორს არიან მონაცემთა დაცვის მაღალი სტანდარტისგან და მხოლოდ კანონის მოთხოვნების ფორმალური დაცვით და ზედაპირზე არსებული პრობლემების მოგვარებით შემოიფარგლებიან.

საქართველოში პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხს ზედამხედველობას უწევს დამოუკიდებელი საზედამხედველო ორგანო - სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახური. იმის გათვალისწინებით, რომ ინსპექტორის სამსახურის რესურსები შეზღუდულია და ამ შეზღუდული რესურსების მნიშვნელოვანი ნაწილი მიემართება საკითხის ცნობადობის ამაღლებისთვის მიძღვნილ ღონისძიებებზე თუ კონკრეტულ განცხადებებზე-საჩივრებზე რეაგირებაზე, ზოგჯერ ფოკუსს მიღმა რჩება რიგი კომპლექსური და კრიტიკული საკითხები.

არსებული რეალობისა და იმის გათვალისწინებით, რომ ჩვენს რეალობაში პერსონალურ მონაცემთა დაცვის თემაზე თითქმის არ ისმის ალტერნატიული შეფასებები და საექსპერტო მოსაზრებები, სამოქალაქო მონიტორინგის გზით და შესაბამისი ანგარიშებით გვსურს გამოვკვეთოთ რეალურად არსებული პრობლემური არეები და საზოგადოების ყურადღება მივაპყროთ პერსონალურ მონაცემთა დაცვისა და პირადი ცხოვრების უფლებაში ჩარევის თვალსაზრისით მაღალი რისკების შემცველ სისტემებზე, რომლებიც კომპლექსურ მიდგომასა და მოწესრიგებას საჭიროებს.

1. კონტექსტი

როგორც ადგილობრივი ისე საერთაშორისო კონტექსტის გათვალისწინებით, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი სულ უფრო აქტუალური ხდება საქართველოშიც, მითუმეტეს, რომ ქვეყანას ადებული აქვს საერთაშორისო ვალდებულებები პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხის ევროპული სტანდარტების შესაბამისად მოწესრიგებაზე. 2016 წლამდე პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი საქართველოს მთვარობისთვის აქტუალური იყო, ევროკავშირთან სავიზო რეჟიმის ლიბერალიზაციისა და ასოცირების ხელშეკრულების კონტექსტში - საქართველოს მთვარობას ნაკისრი ჰქონდა ვალდებულება გაეუმჯობესებინა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობა და პრაქტიკა. ასევე, აღსანიშნავია, რომ საქართველო მიერთებულია „პერსონალური მონაცემების ავტომატური დამუშავებისას ფიზიკური პირების დაცვის შესახებ“ 108-ე კონვენციას და მის დამატებით ოქმს.

ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოში, როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორში იდგმება ცალკეული ნაბიჯები პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხის მოწესრიგებისკენ. თუმცა მიგვაჩნია, რომ გატარებული ღონისძიებები არ არის საკმარისი და არსებული გამოწვევების ადეკვატური. როგორც უკვე აღინიშნა, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხის საკანონმდებლო მოწესრიგებას საქართველოში მხოლოდ 8-9 წლიანი ისტორია აქვს. საჯარო თუ კერძო სექტორში კი მრავალი მიმართულებით რეფორმები ისე გატარდა და მონაცემთა დამუშავების სისტემები ისე განვითარდა რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი საერთოდ არ იყო მხედველობაში მიღებული ან ნაკლები ყურადღება ეთმობოდა. აღნიშნული პრაქტიკა ნაწილობრივ დღემდე გრძელდება, რის შედეგადაც სახეზე გვაქვს

მრავალი საინფორმაციო სისტემა და ინსტრუმენტი, რომელიც დიდი მოცულობით პერსონალურ მონაცემებს ამუშავებს, თუმცა შეუსაბამოა მოქმედ კანონმდებლობასთან, მათი ადაპტირება კი დიდ დანახარჯებთანაა დაკავშირებული, რომლის გაღების საკმარისი მოტივაცია მონაცემთა დამმუშავებელ ორგანიზაციებს არ აქვთ. ამას ნაწილობრივ ისიც განაპირობებს, რომ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულია ჯარიმების არაადეკვატურად მცირე ოდენობა.

კანონის შემოღებიდან მეცხრე და ინსპექტორის აპარატის დაარსებიდან მეშვიდე წელს პრაქტიკაში ჯერ კიდევ ვხვდებით მონაცემთა დაცვის ძირეული ასპექტების არასწორ გაგებას თუ იგნორირებას. მონაცემთა მსხვილ დამმუშავებელთა ნაწილს, როგორებიცაა მსხვილი ბანკები, სახელმწიფო დასაწესებულებები, სადაზღვევო თუ სატელეკომუნიკაციო კომპანიები და ა.შ. ამდენი ხნის მანძილზე ჯერ კიდევ არ მოუხდენიათ თავიანთი სისტემების ინვენტარიზაცია და რევიზია მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობასთან შესაბამისობის დადგენის მიზნი. მეტიც, გასულ წელს ისე დაინერგა ჯანდაცვის ელექტრონული ჩანაწერების (ehr) სისტემა, რომ მონაცემთა დაცვაზე გავლენის სიღრმისეული წინასწარი ანალიზი არ მომხდარა და არ იძებნება ინფორმაცია ამ სისტემაში მონაცემთა დაცვის უზრუნველსაყოფად გატარებული ღონისძიებების - მიღებული ორგანიზაციულ-ტექნიკური ზომების შესახებ.

ასეთ გარემოში უაღრესად მნიშვნელოვანად მიგვაჩია სამოქალაქო საზოგადოების და დამოუკიდებელი ექსპერტების/აქტივისტების როლი, რომლებიც გარედან, ობიექტური დამკვირვებლის თვალთ აფასებენ პერსონალური მონაცემების დაცვის თვალსაზრისით ქვეყანაში არსებულ გარემოს და შესაბამისი ცოდნის და გამოცდილების გაზიარებით ხელს უწყობენ სფეროს შემდგომ განვითარებას.

2. კვლევის ამოცანები

ინოვაციებისა და რეფორმების ცენტრმა შეარჩია ისეთი სისტემები, რომლებიც დამუშავებული მონაცემების კატეგორიის, მონაცემთა სუბიექტების სიმრავლისა და ასევე დამუშავების პროცესში გამოყენებული ტექნიკური საშუალებებისა და მათი შესაძლებლობების გათვალისწინებით, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის თვალსაზრისით მაღალი რისკის მატარებელს წარმოადგენს.

მნიშვნელოვანია, მსგავს სისტემებში პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების საკითხის დეტალური სამართლებრივი რეგლამენტაცია, მონიტორინგის ეფექტიანი და ქმედითი მექანიზმების არსებობა და სისტემის მაქსიმალური გამჭვირვალობა.

იმისათვის, რომ მსგავს მაღალი რისკის შემცველ სისტემებში მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი პერსონალურ მონაცემთა უკანონო დამუშავების და მათი არადანიშნულებისამებრ გამოყენების რისკები, აუცილებელია, გატარებული იქნას სამართლებრივი, ორგანიზაციული და ტექნიკური ღონისძიებების ერთობლიობა.

ამგვარი ღონისძიებები შეიძლება იყოს, მათ შორის მონაცემთა დამუშავების საკითხის დეტალური რეგლამენტაცია და გამჭვირვალობის მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფა, მონაცემთა დამუშავების პროცესების დოკუმენტირება, ჩანაწერების შენახვის ვადების განსაზღვრა, მონაცემებზე წვდომის კონტროლი, სისტემის დანერგვისას ისეთი პრინციპების უზრუნველყოფა, როგორცაა მონაცემთა დაცვის სტანდარტების გათვალისწინება ახალი პროდუქტის ან მომსახურების შექმნის პროცესში („Privacy by Design“) და მონაცემთა დაცვა პირველად პარამეტრად („Privacy by Default“), მონაცემთა დამუშავების ზეგავლენის შეფასება (DPIA) და ა.შ.

კვლევის ამოცანას წარმოადგენდა იმის დადგენა, თუ რამდენად არის უზრუნველყოფილი პერსონალურ მონაცემთა დაცვა შერჩეულ სისტემებში და რამდენად სერიოზულად ეკიდებიან საჯარო უწყებები მონაცემთა დაცვის საკითხს მონაცემთა დამუშავების მასშტაბურ, რისკების შემცველ სისტემაში და გატარებულია თუ არა შესაბამისი ორგანიზაციული და ტექნიკური ზომები. უფრო კონკრეტულად კი გვინდოდა პასუხი გავცვა შემდეგ კითხვებზე:

- განსაზღვრული და დეკლარირებულია თუ არა მონაცემთა დამუშავების კონკრეტული მიზნები, შესაბამისად, განჭვრეტადია თუ არა მონაცემთა დამუშავების პროცესი მონაცემთა სუბიექტისთვის;
- შეფასებულია თუ არა სისტემაში მონაცემთა დამუშავების ზეგავლენა ან ჩატარდა თუ არა სხვა ტიპის ანალიზი იმის დასადგენად, თუ რა გავლენა აქვს აღნიშნულ სისტემას ფიზიკურ პირთა პერსონალურ მონაცემთა დაცვაზე, რა რისკებს შეიცავს და რამდენად შესაბამისობაშია მოქმედ კანონმდებლობასთან;
- განსაზღვრული და დეკლარირებულია თუ არა მონაცემთა დამუშავების საფუძვლები და ვადები, დაცულია თუ არა მონაცემთა დამუშავების პრინციპები;
- ნათელი და ხელმისაწვდომია თუ არა ინფორმაცია მონაცემთა სუბიექტისათვის, რა მონაცემები შეიძლება დამუშავდეს მის შესახებ ამ სისტემის მეშვეობით;
- რეგულირებულია თუ არა სისტემაში დამუშავებულ მონაცემებზე წვდომის წესები და დონეები;
- რეგულირებული და განჭვრეტადია თუ არა მონაცემთა სუბიექტისთვის სისტემიდან მონაცემების მესამე პირებისათვის გადაცემის საკითხი;
- აქვს თუ არა მონაცემთა დამუშავებელს მიღებული ადეკვატური ორგანიზაციული და ტექნიკური ზომები სისტემაში მონაცემთა უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად;

კვლევითი ამოცანების შესაბამისად, ინოვაციებისა და რეფორმების ცენტრმა შეიმუშავა კითხვარი და შერჩეული უწყებებიდან გამოითხოვა.

ასევე დამუშავებული იქნა უკვე გამოქვეყნებული/ხელმისაწვდომი ინფორმაცია ნორმატიული აქტებისა და სხვა ინფორმაციის სახით, მათ შორის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის გადაწყვეტილებები.

3. ძირითადი მიგნებები

შერჩეული სისტემების მონიტორინგის საფუძველზე რამდენიმე ზოგადი მახასიათებელი გამოიკვეთა. პირველ რიგში, უნდა ითქვას, რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის მნიშვნელობა მონაცემთა მსხვილი დამმუშავებლების მიერ არასათანადოდაა შეფასებული და გათვალისწინებული. შეფასებული უწყებებისთვის არ ჩანს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხის პრიორიტეტულობა და მისი გათვალისწინება ყოველდღიურ საქმიანობაში, ათასობით მოქალაქის პერსონალურ მონაცემებთან ურთიერთობისას.

მონაცემთა დაცვის საკითხისადმი სისტემური მიდგომა არ არსებობს ისეთ მნიშვნელოვან და მსხვილ დამმუშავებლებშიც, როგორცაა მაგ. შინაგან საქმეთა სამინისტრო, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო.

გასათვალისწინებელია, რომ არცერთი შემოწმებული სისტემისათვის, მათ შორის, ისეთი სენსიტიური სისტემებისთვისაც კი, როგორცაა ჯანმრთელობის შესახებ ჩანაწერების ელექტრონული სისტემა, ჰკვიანი კამერების სისტემა, მშვილბელთა რეესტრი და ა.შ, არ არის შეფასებული მონაცემთა დამუშავების ზეგავლენა და მონაცემთა დამუშავებასთან დაკავშირებული შესაბამისი რისკები.

მონიტორინგის ფარგლებში არცერთ უწყებაში არ აღმოჩნდა მონაცემთა დამუშავების წესების მარეგულირებელი ისეთი დოკუმენტაცია, რომელიც კონკრეტულად უწყებისა თუ სისტემის გათვალისწინებით მოაწესრიგებდა მონაცემთა დამუშავების სპეციფიკურ საკითხებს.

რიგ შემთხვევებში არ არის იდენტიფიცირებული და რეგლამენტირებული მონაცემთა დამუშავების მიზნები და საფუძვლები.

უმეტეს შემთხვევაში პრობლემურია მონაცემთა სუბიექტის უფლების რეალიზების მექანიზმები, რაც გამოიხატება არა იმდენად კონკრეტულ ფაქტებში, როდესაც სუბიექტს შეეზღუდა მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებები, არამედ სისტემურ სურათში, როდესაც ეფექტიანი მექანიზმების არარსებობა, მონაცემთა წვდომების

არასათანადო აღრიცხვა და ა.შ. ქმნის საფრთხეს მონაცემთა სუბიექტის მოთხოვნა ვერ დაკმაყოფილდეს ან მხოლოდ ნაწილობრივ დაკმაყოფილდეს.

პრობლემურია მონაცემთა შენახვის ვადებთან დაკავშირებული საკითხი, რადგან უმეტესი მონაცემებისა და სისტემებისათვის არ არის განსაზღვრული კონკრეტული, კანონიერ მიზანთან შესაბამისი ვადები. ასევე, არ არსებობს მონაცემთა განდაგურებისა თუ დაარქივების სათანადო წესები.

მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მონაცემთა უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად მისაღები ორგანიზაციული და ტექნიკური ზომები უწყებების მიერ ძალიან ფრაგმენტულად არის მიღებული. ზოგიერთ უწყებაში გათვალისწინებულია მონაცემთა ბაზებზე წვდომის ავტორიზაცია, ზოგიერთი დამმუშავებელი ახდენს მონაცემთა მიმართ შესრულებული ქმედებების ლოგირებას და ა.შ, თუმცა არცერთ უწყებაში არ აქვს ადგილი სიტუაციის დეტალურ ანალიზს, სათანადო შეფასებას და დამმუშავებული მონაცემების ადეკვატური ზომების მიღებას.

4. აივ-ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამა

4.1 სისტემის აღწერა

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი სოციალური მომსახურების სააგენტო (შემდგომში - სააგენტო) ახორციელებს აივ-ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამას, რომლის ფარგლებში აივ-ინფექცია/შიდსზე მაღალი რისკის ჯგუფის პირები იღებენ ნებაყოფლობით კონსულტირებასა და ტესტირებას. ასევე, უზრუნველყოფილია დაავადებულთა ამბულატორიული მომსახურება და სტაციონარული მკურნალობა.

სააგენტო პროგრამას ახორციელებს სსიპ - ლ. საყვარელიძის სახელობის დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნულ ცენტრთან (შემდგომში - „ცენტრი“) ერთად.

უშუალოდ სააგენტო უძღვება პროგრამების განხორციელებას, ანგარიშგებას, პროგრამის ზედამხედველობას, რომელიც, თავის მხრივ, მოიცავს პირის მოსარგებლედ ცნობა/რეგისტრაციას, შეტყობინებას შემთხვევის შესახებ, მონიტორინგს, ანგარიშის წარდგენას, საანგარიშგებო დოკუმენტაციის ინსპექტირებას, შესრულებული სამუშაოს ანაზღაურებას ან ანაზღაურებაზე უარს, პროგრამით განსაზღვრული პირობების შესრულების კონტროლსა და რევიზიას.

მონაცემებს პროგრამით მოსარგებლეთა შესახებ სააგენტო სწორედ საანგარიშგებო დოკუმენტაციით აგროვებს და ამუშავებს.

საანგარიშგებო დოკუმენტაციაში ხვდება/აღირიცხება შემდეგი ინფორმაცია: გაწეული სამედიცინო მომსახურების თვითური ანგარიში, მოსარგებლის საიდენტიფიკაციო მონაცემები (სახელი, გვარი, პირადი ნომერი/ბინადრობის მოწმობის ნომერი/სამგზავრო პასპორტის ნომერი, დაბადების თარიღი, დაბადების მოწმობა, ასაკი, სქესი), მეურვე/მშობელი, მეურვე/მშობლის მონაცემები, მოსარგებლის საცხოვრებელი ადგილის მისამართი, სამედიცინო დოკუმენტის ნომერი, დიაგნოზი და ჩატარებული ინსტრუმენტულ-ლაბორატორიული გამოკვლევები, ვიზიტის/სეანსის განხორციელების თარიღი, ვიზიტის რაოდენობა, პროგრამით სარგებლობის დაწყებისა და დასრულების თარიღები, მკურნალობის გამოსავალი, წარმოდგენილი შემთხვევის ღირებულება, თანაგადახდის არსებობა, სახელმწიფო პროგრამით ასანაზღაურებელი თანხა და სხვა.¹

პროგრამით მოსარგებლენი არიან საქართველოს მოქალაქეები და საქართველოში სამართლებრივი სტატუსის მოქნე პირები, ასევე პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის

¹ სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2020 წლის 22 ივლისის წერილი N04/16213

დაწესებულებებში მყოფი პირები, მიუხედავად იდენტიფიკაციის დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტის ფლობისა და საქართველოში მუდმივად მცხოვრები უცხო ქვეყნის მოქალაქე ან მოქალაქეობის არმქონე პირები. ამასთან, პროგრამით სარგებლობენ მაღალი რისკის ჯგუფებში შემავალი პირები, რომლებიც შეიძლება იყვნენ, ინექციური ნარკოტიკების მომხმარებლები და მათი სქესობრივი პარტნიორები, მამაკაცები, რომლებსაც აქვთ სქესობრივი კავშირი მამაკაცთან (მსმ), ადამიანები, რომლებსაც აქვთ სქესობრივი კავშირი რაიმე სახის ანაზღაურების მიღების მიზნით (სექს-მუშაკი) და მათი კლიენტები).

სააგენტო ხელმძღვანელობს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2010 წლის 23 ივლისის N217/ო ბრძანებით აივ ინფექცია/შიდსის რუტინული ეპიდზედამხედველობის მეთოდური რეკომენდაციების დამტკიცების შესახებ, რომელიც განსაზღვრავს პროგრამის ფარგლებში ზედამხედველობის განხორციელების წესებს.

აღნიშნული ბრძანებით მოწესრიგებულია მონაცემთა რეგისტრაციის/ეპიდკვლევის ჟურნალის წარმოების წესები, რომლებიც პროცედურების მიხედვით, სხვადასხვა ტიპის მონაცემების დამუშავებას ითვალისწინებს. განხილულ აქტებთან ერთად, სააგენტოს განცხადებით, ისინი ხელმძღვანელობენ საქმეთა ნომენკლატურის დამტკიცების შესახებ სსიპ - სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2019 წლის ბრძანებით და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2018 წლის 3 ოქტომბრის N01-14/ნ ბრძანებით დამტკიცებული „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - სოციალური მომსახურების სააგენტოს დებულებითა „ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამების ფარგლებში, ანგარიშგების ფორმების დამტკიცების შესახებ“, სსიპ - სოციალური მომსახურების სააგენტოს დირექტორის 2019 წლის 4 თებერვლის N04-249/ო ბრძანებით.

4.2 კვლევის ამოცანები

აივ-ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში მუშავდება განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები. განსაკუთრებული კატეგორიის, პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან დაკავშირებული მონაცემების დასაცავად კანონმდებლობა გაცილებით მაღალ სტანდარტებს აწესებს. სისტემის უსაფრთხოება და მასში მონაცემთა დაცულობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია.

ამგვარი სისტემის დაცულობისათვის აუცილებელია სრულყოფილი სამართლებრივი ჩარჩოს, უსაფრთხოების სათანადო ზომებისა და ქმედითი საზედამხედველო მექანიზმების არსებობა.

მსგავს სისტემებში პერსონალურ მონაცემთა არადანიშნულებისამებრ გამოყენების/ უკანონო დამუშავების რისკების შესამცირებლად კი აუცილებელია, კომპლექსური მიდგომა და

ადეკვატური სამართლებრივი, ორგანიზაციული და ტექნიკური ღონისძიებების ერთობლიობის გატარება.

კვლევის ზოგად ამოცანას წარმოადგენდა იმის შემოწმება, რამდენად ექცევა ყურადღება პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხებს აივ-ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამის განხორციელების პროცესში და გატარებულია თუ არა შესაბამისი ქმედითი ღონისძიებები მონაცემთა დაცვისა და მათი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

კონკრეტულად, პასუხი გვინდოდა გაგვეცა შემდეგ კითხვებზე:

- იდენტიფიცირებული და დეკლარირებულია თუ არა მონაცემთა დამუშავების მიზნები და განჭვრეტაია თუ არა ისინი მონაცემთა სუბიექტათვის;
- იდენტიფიცირებული და დეკლარირებულია თუ არა მონაცემთა დამუშავების საფუძვლები და ვადები და შესაბამისობაშია თუ არა ისინი მონაცემთა დაცვის პრინციპებთან;
- ნათელი და ხელმისაწვდომია თუ არა მონაცემთა სუბიექტისათვის ინფორმაცია თუ მის შესახებ კონკრეტულად რა მონაცემები შეიძლება დამუშავდეს ამ სისტემის მეშვეობით;
- რეგულირებულია თუ არა სისტემაში დამუშავებულ მონაცემებზე წვდომის წესები და დონეები;
- რა ორგანიზაციული და ტექნიკური ზომები აქვს მიღებული სააგენტოს სისტემაში მონაცემთა უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად;
- არსებობს თუ არა მონიტორინგის მექანიზმი, რომელიც შეამოწმებდა სისტემაში მონაცემთა დამუშავების წესების შესრულებას.

ზემოაღნიშნული კვლევითი ამოცანების შესაბამისად, ინოვაციებისა და რეფორმების ცენტრმა შეიმუშავა კითხვარი, რომლითაც მიმართა სააგენტოს. ასევე, დამუშავებული იქნა საჯაროდ ხელმისაწვდომი სხვა ინფორმაცია.

4.3 კვლევის შედეგები

კვლევის ფარგლებში, სააგენტოსგან გამოთხოვილი საჯარო ინფორმაციის, მათ მიერ მოწოდებული სამართლებრივი აქტებისა და სხვა საჯაროდ ხელმისაწვდომი ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე, გამოიკვეთა შემდეგი პრობლემური საკითხები:

პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების მიზნები და საფუძვლები

არ არის დოკუმენტირებული პროგრამის ფარგლებში მონაცემთა დამუშავების მიზნები და საფუძვლები

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლი ადგენს მონაცემთა დამუშავების პრინციპებს. მონაცემთა ნებისმიერი ფორმით დამუშავების თითოეული ეპიზოდი უნდა ეფუძნებოდეს ამავე კანონში მოცემული მონაცემთა დამუშავების ერთ რომელიმე სამართლებრივ საფუძველს და აკმაყოფილებდეს მონაცემთა დამუშავების თითოეულ პრინციპს. ამ პრინციპებს შორისაა მონაცემთა დამუშავების მიზანი. კანონის თანახმად მონაცემთა დამუშავება დასაშვებია მხოლოდ კონკრეტული, მკაფიოდ განსაზღვრული კანონიერი მიზნის მისაღწევად.

სააგენტოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის² თანახმად, მონაცემთა დამუშავება აუცილებელია სააგენტოზე დაკისრებული კანონიერი ვალდებულებების შესასრულებლად, ხოლო მონაცემთა დამუშავების მიზნად კი სააგენტო მიუთითებს პროგრამის განხორციელებაზე ზედამხედველობას, პროგრამით განსაზღვრული ღონისძიებების ეფექტიან შესრულებას და გაწეული მომსახურებისათვის მიმწოდებელთან ანგარიშსწორების განხორციელებას.³

იმის გათვალისწინებით, რომ პროგრამის ფარგლებში მუშავდება განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები, რომლებიც შეეხება ისეთ სენსიტიურ საკითხებს, როგორცაა ჯანმრთელობის მდგომარეობა და სქესობრივი ცხოვრება, მნიშვნელოვანია დამუშავებული მონაცემების თითოეული კატეგორიისათვის დოკუმენტირებული და ხელმისაწვდომი იყოს მონაცემთა დამუშავების მიზნები.

სააგენტოს მიერ მითითებული მონაცემთა დამუშავების საფუძვლები და მიზნები არ არის განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემთა დამუშავებისათვის შესაფერისი. განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემთა დამუშავებისათვის „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი ამომწურავ ჩამონათვალს ითვალისწინებს და მათ შორის არ არის საკთარი ვალდებულების შესასრულებლად მონაცემთა დამუშავება. აღნიშნული ჩამონათვალიდან მოცემულ შემთხვევაში რელევანტური შეიძლება იყოს მონაცემთა დამუშავება მონაცემები მუშავდება საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის, ჯანმრთელობის დაცვის ან დაწესებულების (მუშაკის) მიერ ფიზიკური პირის ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით, აგრეთვე თუ ეს აუცილებელია ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის მართვისათვის ან ფუნქციონირებისათვის. თუმცა ასეთ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია დეტალურად იყოს რელგამენტირებული მონაცემთა დამუშავების საფუძვლები როგორც

² სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2019 წლის 27 აგვისტოს წერილი N04/45491

³ საქართველოს მთავრობის 2018 წლის 31 დეკემბრის N693 დადგენილება, II თავი, მუხლი 7-16, 19-23.

უწყებებს შორის, ისე ორგანიზაციის შიგნით, რათა არ მოხდეს მონაცემთა დამუშავება საფუძვლის გარეშე და გადაჭარბებით.

მონაცემთა დეპერსონალიზაცია

არაეფექტურია მონაცემთა დაშიფვრის მეთოდი

იმისათვის, რომ არ მოხდეს პერსონალურ მონაცემთა გადაჭარბებით ან არაუფლებამოსილი პირის მიერ დამუშავება, საქართველოს კანონი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ იცნობს ტერმინს - მონაცემთა დეპერსონალიზაცია, რაც გულისხმობს მონაცემთა იმგვარ მოდიფიკაციას, რომ შეუძლებელი იყოს მათი დაკავშირება მონაცემთა სუბიექტთან ან ეს მოითხოვდეს არაპროპორციულად დიდ ძალისხმევას.

როგორც მიღებული ინფორმაციიდან და შესაბამისი სამართლებრივი აქტებიდან⁴ იკვეთება, პაციენტების მონაცემები უშუალოდ მკურნალობისა და კვლევის ეტაპზე მუშავდება დეპერსონიფიცირებული სახით, კერძოდ, სახელისა და გვარის ნაცვლად შესაბამისი კოდის ე.წ. დაშიფრული კოდის მითითებით.

2010 წლის 23 ივლისის N217/ო ბრძანებით აივ ინფექცია/შიდსის რუტინული ეპიდზედამხედველობის მეთოდური რეკომენდაციების დამტკიცების შესახებ განსაზღვრავს ე.წ. კოდირების წესს, რომლის მიხედვითაც, კოდი განისაზღვრება სახელისა და გვარის პირველი, დედისა და მამის სახელების პირველი ორი ასოთი და დაბადების თარიღით, დაბადების ადგილის პირველი ასოთი და სქესით. აღსანიშნავია, რომ კოდის მინიჭებისას, პაციენტს გამოეკითხება მხოლოდ საჭირო რამდენიმე სიმბოლო და არა სახელები სრულად.

ისეთ სენსიტიურ მონაცემებთან მიმართებით, როგორცაა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ მონაცემები და, ასევე, სქესობრივი ცხოვრებისა თუ ნასამართლობის შესახებ ინფორმაცია, მონაცემთა დაცვის მაღალი სტანდარტებისა გამოყენება აუცილებელია. შესაბამისად, მისასალმებელია დეპერსონალიზაციის მეთოდის გამოყენება. თუმცა ამ პროცესში გასათვალისწინებელია ის ფაქტორებიც, თუ როგორ ხდება და ხდება თუ არა მონაცემთა დეპერსონალიზაცია, არსებობს თუ არა სტანდარტული პროცედურა, რეალურად რა ძალისხმევა სჭირდება კოდების პაციენტის მონაცემებთან დაკავშირებას და ა.შ.

მნიშვნელოვანია მყარად იყოს უზრუნველყოფილი მონაცემებთან წვდომების იმგვარი გამიჯვნა, რომ დაშიფრული მონაცემების მიმღებ ექიმს არ მიუწვდებოდეს ხელი პაციენტის

⁴ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2010 წლის 23 ივლისის N217/ო ბრძანებით აივ ინფექცია/შიდსის რუტინული ეპიდზედამხედველობის მეთოდური რეკომენდაციების დამტკიცების შესახებ

სარეგისტრაციო მონაცემებზე, საიდანაც მას შეეძლებოდა პერსონალური მონაცემების კონკრეტულ, იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად პირთან დაკავშირება.

მონაცემთა დამუშავების ვადები

არ არის განსაზღვრული მონაცემთა დამუშავების ვადები და არქივირების წესი

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად, მონაცემები შეიძლება დამუშავდეს მხოლოდ იმ ვადით, რაც აუცილებელია მონაცემთა დამუშავების მიზნის მისაღწევად. აღნიშნული მიზნის მიღწევის შემდეგ მონაცემები უნდა წაიშალოს/განადგურდეს.

სააგენტოსაგან მოწოდებული სამართლებრივი აქტები არ აწესრიგებენ მონაცემთა დამუშავების ვადების საკითხს, რაც ქმნის განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემთა გადაჭარბებული და მიზანთან შეუსაბამო ვადით დამუშავების რისკს. აღნიშნული რისკი კი ერთიორად მნიშვნელოვანია საკითხის სენსიტიურობიდან და თავად შეგროვებული მონაცემების ბუნებიდან გამომდინარე.

4.4 ძირითადი მიგნებები

აივ.ინფექციის/შიდსის მართვის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში, როგორც უკვე აღინიშნა, საკმაოდ დიდი მოცულობის განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები მუშავდება. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის მაღალი სტანდარტის დადგენა და დაცვა კი უმნიშვნელოვანესია ასეთი პროგრამის განხორციელებისას.

სააგენტოსთან კომუნიკაციამ ცხადჰყო, რომ მთლიანად სააგენტოში, ისევე როგორც აღნიშნული პროგრამის მიმართ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის მნიშვნელობა არ არის სათანადოდ გააზრებული და რეგლამენტირებული. არ არის მიღებული სათანადო ზომები მონაცემთა უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და არ არის შეფასებული ის რისკები, რომლებიც თან ახლავს დიდი მოცულობისა და განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემთა დამუშავებას.

კერძოდ:

- პრობლემურია განსაკუთრებული მონაცემების დამუშავების საფუძვლები

- მონაცემთა დასაცავად მიღებული დეპერსონალიზაციის მეთოდი არ არის რეგლამენტირებული და, შესაბამისად, შეუძლებელია მის ეფექტიანობაზე მსჯელობა
- არ არის განსაზღვრული მონაცემთა დამუშავების ვადები.